

Emnenr. 6
 Tilleggsspørsmål nr.
 Emne: Folkelige musikinstrument
 Oppskr. av: Ola R. Midtbø
 (adresse): Koteland

Fylke: Hordaland
 Herad: Nasfjorden
 Bygdelag: Nordøyen
 Gard: Koteland
 G.nr. 14 Br.nr. 7

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Den er av eiga røynsle
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det er fela so hev vore det fremste musikinstrument her. Ho hev vore kjend og bruka lenge som folk ha sequer om. Dei eldre folka kalla fela helst for „jijo“ „stygje“ „fjaa“, og minnst godt det. Tit fela bruka dei ein „bøge“ mykje skuffare som dei so no er bruka, og jaust hadde dei ein „felleslott“ eller „fellehøns“ hi aa leggje fela i. Ei felle hadde „botn“ og „lök“. Skillem botn og lök var „trøysjen“. Forrest paa fela var „höve“, uttakore paa eynde maata. So kom „halsen“ der „skruane“ eller „stillepinnane“ stod. Oppaa halsen laag „fingrebrettet“. Lott paa löket var der eitt „ljonal“ paa kvar side. Ein trepinne stod mellom botn og lök, den kallast „ljopinne“. Under löket gjekk der ein smal lög kant laangt etter. Den kallast „fellebjelken“ og stüldi skive av fela. Löket var av god ala pine, so „song“ naar ein haucha paa den. Löket var av tvo stykkyis. Botten var „keilaa“ (av eitt stykkyis) Den var av myrholder eller anna hard ved. (i seinare tid av löv.) Skruvjerne var felle bak i „streygjebrette“. Dei var laagte ynde „Stallon“ (Stavln) so maatte vera passede lög. Trøysjen var jamnaste av björk. - Om dei andre instrument fortel eg det eg veit under kvar av dei.

2. nei. Ho er fela gjengi paa lag heilt or brük mot det ho var bruka for. Det er handorglet so hev leke plasson. Dette underte kyija litt for 1900 og hev halde fram sidan.

3. Dei fleste felar vart kjøpte i Bergen. I min ungdom var det ein fellemaker Keldal so laga dei fleste fellene.

Men her var ~~feil~~ so laga feler her i Bygdi og. Johannes E. Trossdal d. ca. 1890 var særfeink. Han var keisereid men likevel feink spelemann. Dessutan Johnius R. Selvaquesot d. ca. 1920 Forpær Nórland d. ca. 1942. Birger Frumdal - lever enda. og Trar N. Rvinge so spela og laga feler daa han var 90 aar. Heedesse ein feinke spelemann

4. Filerne var laga som vanleg haringfeler no.

Berre det at halten var stukkare enn paa vanleg Filermarkfeler no.

5. se svara paa framansv. Dei brukte heime vepjje.

6. Dei brukte skavel 'til aa skive tilor lók og lodn. Trøyggjen bløyfte dei og svegde rimeit ei form. Felles vanleg verkfori.

7. a. Der var brukte barnstreygjes. Tangstreygjes var det berre born som brukte. Det heide dei brukte silkefrand naar dei ikkje anna hadde. Staalkirular byggi dei aa brukte i 1890 aari - frammeot 1900.

b. Dei vart for det mest kjøpte i Bergen, men her var folk i Bygdi so laga felsestreygjes ogso. Der var stroygje makarar i Bergen so laga streygjes av smale farmar

c. det veit eg ikkje, anna dei smokla om at farmar vart skorve i høvlege reuser, vart reuska og reidde, krinna og strekke m.m. Paa grovstreygjerne vart der krinna massinghand titampaa nett som no.

8. nei. ikkje so eg veit

9. Fela vart haldi om halten med vinstre hand. Bakenden vart sett mot vinstre sida av bringa nett ^{over} ~~under~~ brystvotta.

I den seinare tid vilde spelemannane jamt halde fela lodgare, hiddels under kjaken eller lodka. Men der var spelmannar so var kjestrukte og som held fela med lodgare haand og lodgare med vinstre. Fela var brukte forutan til hignad i heimane -, til fest og høgtid. leik og dans. Bryllup - og i eldre tid, ogso gravferd.

10. nei.

11. Forutan at hovud og hals var utskorne paa gruse unndag ^{eller anna kein} var fela prydd med innlagd skildpaddskinn i hane brettene, med farga (helst svart) krottingar rimeit karstane quelle skinner paa trøyggjen m.m.

12. aaja. Her var nok av trær og segner som no er gløymde.
 Dei kånnte at hælvdram hadde so gode feler og var meistaran aa spele,
 men det kånnte vore spærly aa høyre paa spelet deira.

Dei kånnte ogsa at himmannen var ein meistar med fela og alt han
 kånnte gjera folk tillate med spelet sitt. Dei kånnte at somme folk
 kånnte ta gjodet fraa fela med aa hearse i henne.

Bømmerke her og iltji sett paa utvor fela.

13. har kjennet mange fleinbe spelemenn herifraa byggei
 og fleira her og høyrst gjete. Dei fleinbaste i mi tid var uel
 Torvald N. Ringe (Spele-Torkjell) d. ca 1880. Gjert O. Birkeland d. ca 1920
 Oet. T. Aadnekkum d. ca 1890 og soren Ole O. d. 1930 og soren ^{lever endnu} Johannes T.
 Versåtan Lådvik E. Rissnes d. ca 1880. Lars T. Molland d. ca 1890 Johannes E.
 Nordland d. 1883. Henrik O. Mafred d. 1940. Henrik M. Seire d. ca 1930
 Oet. O. Vestenwig d. 1910. Kristen T. Diesnes d. ca 1920. Kristinn Salheim lever
 Arne Molland lever U.S.A. Erik Totland d. 1900. Erik Ringe d. ca 1900.
 Johannes Kångedal d. ca 1900. Lasse Kångedal d. ca 1920. m. fe.

Instrument som der er spõsmaat efter.

- I. Fela. Tjæstefela var bruka litt her i seinare tid
 isaa av læraran aa spele barna paa. Tilke fela ^{iltji laga her} var alltid kjøpte
- II. Dei sa iltji karding fela her men herre fela.
 Dei eldre sa mest "jije". Eg lev nok høyrst gjete korejije
 og haarfela, men det har helst vore i ei tåfin meining
 (om kimmelig kjyslum)
- III. Njakkharpe her iltji vore kjend her.
- IV. Vandelg harpe her iltji vore bruka her det eg veit.
- V. Langleik her iltji vore bruka her det eg veit
- VI. Hånle er kjend her
- VII. Salmodikon her vore mykje bruka. Dei er mest
 heimelaga og vart spelte med leoge.
- VIII. Roper her iltji vore bruka til aa seigja i, utan
 ångane kånnte ståndom seigja i ei røyr eller liknande
- IX. Lår. var mykje bruka her for. Dan og var ång laga
 me oss lærar sjølv eller so dei gamle sa oss fyre.

Dei var av fure. Me laga oss tvo treslykki aldeles like
 grov útor dei, la dei illofs, me brúka ikki linn, men la
 sterkt papir kringom, sumuðe hjóre úlofan. So halt me
 dei saman med klógvde björtketæger so me la kringom
 so sett og fast me herre kúnde. Disse lúranu so
 var ca. 1.20 m. Lange let hóg og gort. Ljóden var
 brigda ved aa brúka meir eller mindre tryk
 þar blaasingi. Liff gjorde ein med rúmmum og ein
 kúnde spele skalaen. Ein kúnerat av vegg spela
 greidd, "ja er elsker". Det let finast nær ein var
 langt ifra, men di maatte klófast liff i túruer.

a. Lúran av herre næver var her rist ikki, men og
 hóyrde tale om at dei brúka næver istadenfor björtke-
 tæger tí aa kúnde túren saman med. Det er vel dette
 som meinast med nævertúr. Trúustýlji var ikki brúka.

- b. sjau vran for.
- c. nei
- d. Ég hev hóyrð tale om dei, men ikki sett dei.
- e. nei.

X. Prillarkorra. hev ikki vore brúka her.
 XI. Vundly flóyfe. var her kalla treslykki eller helst
 gjiraldeslykki eller ein Erik P. so dei kalla gjiraldin
 avdiferen var þaal gjirald þar Voss. Hann var ein rein
 kúnerar þar flóyfe og levde kring 1850 ára. Her var dei
 so laga slíke flóyfer her i lóygd og som spela þar dei.

X. Indre flóyfer. Seljeflyte. rauneflyte var og er
 mýkji brúka. Laungflyti lees ein i þar síða og gjorde
 flóyfa so lang so ein herse rakki med armen. So let fjúf.
 og slíffe ljódet so ein kúnde þa tí gúse tórnar.
 Þan vundly selji eller rauneflyte du ein lees i euden kúnde
 ein lage fúngelhol og spela tórnar.
 av slókjstelkar laga ein grasflyte. I skúrnna om
 háusten laga ein þípelaate av þavetralin.

Nam me laga slike pipelaater rilla me dei millom
fingrane og song: Pipelaate pipelaate govt korn i aakra,
let du ska du faa ei rjornesjei hjaa meg. Let du ikkje ska eg
stikke deg i laudkollaa aa brakke paa deg. Simu hadde
eundra sterkare ord i si regle. Paa pipelaaterne kende
der gjerast fleire fingrehol og ein kende speli fint
paa dei. So leus dei i belomane av doegras (Daa Galopis)
det kalla dei piseleate. So leus dei i Kornall (lele)

XIII Sekkijpipe hev ikkje vore bruka her so eg veit.

XIV Munnharpe var mykje bruka. Tildels var dei laga
her og tildels var dei selde her av skreppekarar. Dei
kom vist fraa Woodford. Der var kaus og fjor eller tunga
i munnharpa. Der var ein krok paa fjora eller tunga.
^{av staa}

Nam ein spela la ein harpa aaf temmerne eller
millom temmerne so ein beit i kausen. So slo ein
paa enden av harpetunga med peikefingren og leus
eller anda tonen ut millom temmerne. Daa tok
harpefjora same tonen. Dei so var ders fleinste
smidde harpetunga inn i munnmen og slo harpa
med si eigi tunga. Den fleinkaste an speli paa
munnharpa var Per i Uren so var fraa Modalen.

XV. Spikarfele hev eg ikkje hoyrt gjete.

~~Frosomo~~ XVI. Tromme var bruka i bryllup
og naar dei gjorde jag eller tidyr.

XVII. Andre instrument

Bukkehorn var mykje bruka tie an blaase
i, men det gav ikkje stort borskifte.

Dei hadde ei regle etter bjornen:

Den luren den luren den tol' eg ikkje hoyra
men bukkehornne klinga so vent i mitt eyra.

Dei sa aaf bjornen skindom klumsa luren
so han ikkje lof avdi han var galen paa han.

Liksom fela var forbeugd av kaudorglet
var munnharpa forbeugd av munnspelit og

andre slike utenlandske Spelegreider.
 Dei hadde og ei lita greide av tre so dei smutte paa og
 fekk til aa laafe som ein fugl

Bolk B. Byinstrument.

1. Det er fyrst i den nyere tid at slike byinstrument
 har vore bruka utko. I 1870aari hadde ein mann lerekasse
 tenkelle hadde klarinett eller annan slikt.

Men i 1890 aara byrja folk aa bruka hekkspel (bandorgel)
 Daa byrja ber aa fare smitarar med gitarer-gitar-o.l.
 og desse og liknande instrument vart snart paa meir
 helst til religiöst bruk. No er det hekkspellet so
 skaffar den uendelag musikken og gitaren den religiöse
 I det allerbeste er hekkspellet bruka til religiöst bruk i enkelte
 høve. I kyrkjerne er det daa orglet so raar endaa.

2. Der er ingen forskjil paa ambets folk og
 bygde folk i desse tider. Men prestene var den
 fyrste so hadde piano og luttummen. Den fyrste so
 hadde orgel.

3. Nei. dei gamle slaktane vart skilje spela paa
 dei nye folk instrument, men den nye religiöse
 musikken so fylgde med dei nye instrument gjorde
 mykje til at dei gamle salmerne og tonerne vart gløynde.

Bolk C.

Larminstrument og andre primitive instrument

1 mareskrolle.

2 Det var ei beraame so vart svinga rundt ein
 treaksling so ein heldt i hendene med ein svinga
 skrella rundt. Takslingen var grove furer so tvo
 sterke brespilar i raama gleid yver med endane og
 laga ein heil larm

3. og 4. Den var brukt til aa skraume kist-isar
 hestar so var komne dit dei skilje skulde vore.
 og med alvrag

Bolk D.

Mellomalderlege muisikinstrument.

Her sovist eg veit finnst her ikkje slike instrument alt her i bygdi. Heller ikkje minnst eg aa ha høyrst seuer om slike

Gamle folkelenge instrumenter er her ikkje nokke alt av heller. votten tok dei so dei let seg ikkje hevare. Eg hev faatt i opdrag frna hr. stipendiat Arne Björndal. Bergen aa rökja etter om her er gamle feler alt i bygdi. Det hev eg gjort og han hev faatt adressa paa dei so hev slike feler. Faaer han fat i nokon av dei vil de sikkert frna laane dei.

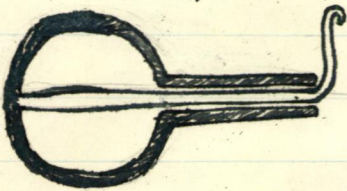
Om her er gamle treslyter alt veit eg ikkje, men eg skal rökja etter. Likeins munnharper, H. R. Kvamsdal. Marfjördes hev haat ein gammal lür, men om han er til no veit eg ikkje. Eg hev ei gammel heimegjord felle der trögsk. og det er i sitt. de er nokso primitive.

Lür av tre
ca. 1,20 m. lang

Munnstykket inni. Skallet litt vidare ykst. naturlig skalleik
- ca. 2 cm. frun enden.

Munnharpe.

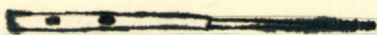
Marskrelle.
litt frongt.

ca. 50 cm.

ca. 70 cm

Lang slyte. ein skjøtte for ellers.

Lidhol Fingrehol

My 649

Koskeland den 5 Juni 1948

Til Norsk etnologisk gransking Oslo.

J Dykkar skriv av 2 Juni spør De om eg kann skaffe Dykk 1 ekspl. av grasfleyte og pipelaute. Nei det er utvand no. Grasfleyterne lyt spjærast i Juli eller august naar sløkjestilkane er utvokne. Pipelaute lyt lagast naar havren er mogun til spjering. So er det det, både med grasfleyte og pipelaute at naar dei visnar so dner dei ikkje til aa laude med, so det er lettere med de røfiske at dei er brukande - allvist pipelaute. Grasfleyta er ein avskoren sløkjestilk. I den eine enden er der kotten, den andre enden er open og litt skraashoren. Ein leles i dei mottet i ei born patronhylse. Der er ikkje skifte i kjedet. Pipelaute vert laga av stork god havre-halm. Ein tek eit av dei kraftigaste mottleda i straal. I den eine enden er kotten, den andre enden er open. Ved botnenden vert skore laus ei tunge ca. 1,5 cm lang. Naar ein stikk ⁱⁿⁿ enden av pipelaute inn i munnem gyles, vibrerar tunge og let heri hvorellt laga. Denne lagen hot nede per leggen av pipelaute. Da kann ein fingre og fantei mangslags laet. Men der skal meir kunst til aa laga gode pipelaute med fingrehol i.

Fir hausten skal eg om De vil laga grasfleyter og pipelaute, men det er skjor vare og let vel ikkje affaa turen til Oslo. Eg skal prøve aa laga eit riss av dei her. So leles ein i blomstrane av Daar (Galeopsis) dei kalladet for peitelaut. Linnu var (og er) svært feimke til aa blaase i hendene. Dei skiffes kjedet med aa rette ut ymse fingrar. Under nybrotts arbeid fann eg ein gamal leirgaut i jordi. Dei lagar vist ikkje slike no. Men eg faar kann ikkje til aa laude. Har De interesse av det kann eg sende den til Dykk. Vedlagte skriv om tare let De gjerne rette vedkomande for.

Koskeland den 5/6 48.

Vyrosamt
Ola R. Midtbois.

Grasfleyte. mykje for tunn.
Sanne hadde hol med med kotten.

pipelaute med fingrehol. tunga woko smal.